

Хурлук, Турбат, Исфиджаб, Құлан, Мирки, Талхиз, Жаркент елді мекендері сияқты қалпына келтіру жұмыстары жүргізіліп жатқан маңызды туристік нысандарды қосу керек.

Тараз шаһарының дамуының негізгі ескерткіштері үлкен ғылыми және танымдық қызығушылық тудырады, оларды туристік маршруттарға тартуға, ал кейінгі кезеңдегі құрылыстарды туристік инфрақұрылым мекемелері мен мәдени - этнографиялық орталықтар ретінде пайдалануға мүмкіндік береді. Осылайша, еліміздегі мәдени орталықтар және Ұлы Жібек жолын көркейту, әрі жаңғырту міндеттері алға қойылып және соған орай қызметтер атқарылуда. Олар бізді тарихи процесті терең жан-жақты зерттеуге бағыттайды, оны зерттеудің басым бағыттарын анықтайды және дінімізді, ділімізді ұмытпай, дәріптеуге насихаттайтын болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Туризм негіздері: оқулық / авторлар ұжымы; Е. Л. Писаревский.
2. Ұлы Жібек жолы аумағында Қазақстана. www.e-talgar.com/, 2013.
3. К. М. Байпақов орта ғасырдағы Қазақстан тарихы (V-XVII ғғ.). — Алматы: Рауан, 1996. — 176 б.
4. Жібек жолы-Қазақстан: тарихты жаңғырту, туризмді дамыту // Қазақстанская правда. — № 267 (24207). — 2003. — С. 3.
5. Жібек жолы бойындағы туризмді дамыту пути. visitkazakhstan.kz/, 2013.
6. ДСҰ Жібек жолы жобасы. www.sairamtour.com/, 2013.
7. Ұлы Жібек жолындағы қазақ бөлігі. Қазақстандағы Ұлы Жібек жолы. www.kazakhstan.orexca.com/, 2013.
8. <https://egemen.kz/article/171847-zhibek-dgolyn-dganhghyrtu-qadamy>.
9. <https://adyrna.kz/post/24163> .
10. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P980001096_ .
11. Әуезов М. (2005) Ұлы Жібек жолының мәдени дәстүрлерінің жаңғыруы. <https://stat.gov.kz/official/industry/22/statistic/7> .

ӘОЖ 338.48

ТУРИСТІК БИЗНЕСКЕ ИНВЕСТИЦИЯ ТАРТУДЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Тыныштыбай Елжан Ерланұлы

elzhan_8@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Туризм» мамандығының 4 курс студенті

Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан

Ғылыми жетекші-ә.ғ.к., доцент Ж.А.Дулатбекова

Туризм секторы әлемдік экономиканың дамуында маңызды рөл атқарады. Әлемнің көптеген дамыған елдері өздерінің байлықтарының едәуір бөлігін туристік сектордан түскен табыстардан құрды. Сарапшылардың болжамына сәйкес туризм ұлттық экономиканың саласы ретінде алдағы онжылдықта әлемдегі жетекші экспорттық сала болуға үміттенеді. Бұл тенденция экономикалық өсуге, халықтың мәдени және материалдық деңгейінің көтерілуіне, көліктің жақсаруына және адамдардың бос уақытының көбеюіне байланысты. 2010 жылдан 2030 жылға дейінгі кезеңде әлемдегі туристер саны жылына 3,3% өсіп, 1,8 млрд адамға жетеді деп болжануда. ЮНВТО мәліметтері бойынша туризм әлемдегі жалпы ұлттық өнімнің оннан бір бөлігін, 1,4 триллион доллар экспорттық кірісті және шетелдік инвестициялардың 11% -дан астамын, сондай-ақ әлемдегі әрбір 11-ші жұмыс орнын қамтамасыз етеді [1].

Қазақстанда халықаралық туристік нарықта өзінің лайықты орнын алуға мүмкіндік беретін бірегей табиғи ресурстар мен мәдени-тарихи ескерткіштер бар. Батыс Еуропа - Батыс Қытай транзиттік дәлізінің құрылысы аяқталған жағдайда Ресейге, Солтүстік-Шығыс Азияға

территориялық жақындығы, ҚХР және Орталық Азиямен ортақ шекараның және ірі көлік артерияларының болуы бізге Азия елдерінің туристік нарығында лайықты орын алуға ерекше жағдайлар жасайды. Түркіменстан мен Иранға баратын теміржол құрылысының аяқталуы Қазақстанның Парсы шығанағына кедергісіз қол жетімділігін қамтамасыз етті.

Қазақстан Республикасында туристік индустрияны дамытудың басты мақсаты - бір жағынан туристердің өсіп келе жатқан сұранысын, екінші жағынан, әлеуметтік-экономикалық дамуға қомақты үлесті қамтамасыз ете отырып, бәсекеге қабілетті туристік индустрияны қалыптастыру болып табылады. Шетелдік инвестицияларды аймақтық экономикаға, атап айтқанда туристік индустрияға тарту - мемлекеттің бірінші кезектегі міндеттерінің бірі.

Туризмді дамытудың стратегиялық мақсаты - туристік қызметтердің заманауи желісін құру, туризм индустриясын дамыту және инвестицияларды тарту арқылы аймақтардың әлеуетін пайдалану.

Соңғы жылдары шетелдік инвестициялардың белсенді ағынымен және жалпы елдің дамуымен туризм аумақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуының өзіндік катализаторы бола отырып, республика экономикасының айтарлықтай құрамдас бөлігіне айналды, бұл жұмыспен қамтудың өсуі, экономиканың сабақтас салаларының дамуын ынталандыру, аймақтардағы инфрақұрылым мен коммуникацияларды дамыту үдерістеріне оң әсер етті.

Қазіргі кезде Қазақстан Республикасы әлеуметтік-экономикалық дамудың сапалы жаңа кезеңін жүзеге асыруда. Оның мәні мемлекеттің нарықтық тетіктер мен экономикалық басқарудың әдістерін мейлінше кең қолдануға көшудің біртіндеп жүзеге асырылуында. Алайда дамыған елдерде қалыптасқан экономикалық басқарудың әдістерін қолданумен қатар, біздің республикада басқа елдерге қарағанда қолайлы бизнес-климат құруға бағытталған басқарудың принципті жаңа әдістері мен механизмдері қолданылады.

Осылайша, Қазақстан Республикасының Мәдениет және спорт министрлігі «Kazakh Tourism» ҰК» АҚ-мен бірлесіп, туризм индустриясының инвестициялық тартымдылығын арттыру шарттарын анықтады. Қажетті шаралар Қазақстан Республикасының туризм индустриясын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына енгізілген. Осы Мемлекеттік бағдарлама шеңберінде Қазақстан Республикасының ТОП-10 аймақтары үшін бас жоспарлар, сондай-ақ оларды іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарлары әзірленді. Бас жоспарлар Қазақстан Республикасының негізгі 10 туристік бағыттарын, соның ішінде Нұр-Сұлтан қаласының аумағын, Каспий теңізінің жағалауларын, Алматы және Шығыс Қазақстан облыстарынан Алакөл көлдерін, Балқаш, Щучинско-Бұрабай, Баянауыл, Имантау-Шалқар курорттық аймақтары, Алматы тау кластері және Байқоңыр ғарыш айлағын қамтиды.

Мемлекеттік бағдарлама туризмдегі инвестициялық тартымдылықты арттырудың келесі шараларын анықтайды - жеңілдіктер беру, жеңілдетілген несие қарастыру, пайыздық мөлшерлемені және несие бойынша пайыздық мөлшерлемені субсидиялау, капиталға тікелей бақылаусыз қатысу.

Жеңілдетілген несиелендіруді қамтамасыз ету үшін туризм саласындағы «қарапайым заттар үнемдеу» бағдарламасы бойынша несиелерді субсидиялауға және кепілдендіруге арналған тауарлар тізіміне енгізілген, жобалар қаржыландырылатын аумақтар анықталған.

Жалпы халықаралық консалтингтік компаниялардың шетелдік капиталды тарту тәжірибесі кез-келген елде заңдардың сапасы, инвестициялар ағыны мен экономикалық өсім арасында тікелей байланыс бар екенін көрсетеді. Қаржылық ресурстарды қайта бөлудің жаһандық үдерісі шеңберінде қазіргі тенденциялар мен инвестициялық капиталға бәсекелестікті ескере отырып, біздің елде инвестициялық тартымдылықты арттырудың негізгі бағыттары айқындалды және біртіндеп жүзеге асырылуда [2].

Солайша, біздің зерттеу жұмысымыздың барысында туристік индустрияға инвестиция тартудың негізгі себептері анықталды:

- франчайзингті туризмде кеңінен қолдану;

- туризм үнемдеуді және стратегиялық басқару шешімдерін талап ететін технологиялық индустрияға айналуға.

Теория жүзінде Қазақстан Республикасындағы шетелдік инвестор:

- 100% шетелдік капиталы бар компания құра алады;
- бірлескен кәсіпорын құра алады;
- жұмыс істеп тұрған кәсіпорынның акцияларын сатып алуға қол жеткізе алады;
- туристік нарықты зерттей алатын өкілдік аша алады;
- франчайзинг негізінде отандық компаниялармен жұмыс жасай алады;
- инфрақұрылымды құруға қатыса алады (орналастыру орындары, тамақтану орындары, спорттық және туристік орталықтар, көлік және т.б.).

Осылайша, шетелдік инвестициялар біздің елімізге туризм индустриясын жаңартуға көмектеседі. Кіріс туризмін танымал етудің әлеуеті бар екендігі сөзсіз, бірақ орналастыру орындары мен тамақтандыру орындарының жетіспеушілігі біздің елде экономиканың осы саласының дамуына айтарлықтай кедергі келтіреді. Бұл саланың жағдайы қазіргі кезде ескірген материалдық базасымен, тарихи-мәдени мұра объектілерінің, ұлттық саябақтардың, автомобиль жолдарының, су жүйелерінің жанындағы нашар дамыған инфрақұрылымымен сипатталады. Қолданыстағы тамақтану және орналастыру орындары халықаралық стандарттарға сәйкес келмейді. Еліміздің аймақтарында заманауи қонақ үйлердің құрылысы баяу қарқынмен жүріп жатыр. Бұл сала капиталдың едәуір сыйымдылығымен және ұзақ мерзімді өтеу кезеңдерімен сипатталады, нәтижесінде бұл белгілі бір аймақта туризмнің дамуын шектейтін фактор болып табылады.

Орташа еуропалық статистикаға сәйкес, туристің орналасуына жұмсалатын шығындар оның барлық жол шығындарының төрттен бірін құрайды. Капиталдың жоғары қарқындылығы және қонақ үй құрылысының баяу өтелуі айтарлықтай шығындар қаупін тудырады. Бұл инвестициялық ресурстарды тарту жағдайында қонақ үй кешенін дамытудың заңдары мен перспективаларын мемлекет тарапынан мұқият зерттеуді қажет етеді.

Шет елдердің тәжірибесін зерттеу барысында инвестицияларды тарту үшін арнайы агенттіктердің ашылуы елге шетелдік капиталды тартуға ғана емес, сонымен бірге халықаралық деңгей және инвесторлармен тікелей байланысқа негізделген инвестициялық климатты орнатуға мүмкіндік беретін елдің жағымды имиджін қалыптастырудың өте маңызды құралы екендігі анықталды. Осындай жолмен шетелдік капитал ағындарын тарта білген шет елдердің көптеген табысты мысалдары бар. Туризм нарығында жетекші елдердің барлығында қолданылған туризмге инвестицияларды тартудың ең тиімді түрі - мемлекеттік-жекеменшік серіктестік (МЖС).

Мұндай серіктестіктің артықшылықтары айқын:

1. мемлекеттік сектор - капитал көздеріне қол жеткізуге, қызметтерді жоспарлау, басқару және ұсыну дағдыларына, инфрақұрылым активтерін жедел дамытуға, тәуекелдерді әртараптандыруға және т.с.с. алады;

2. жеке сектор - жаңа нарықтарға шығу, ұсынылатын өнімдер мен қызметтердің ауқымын кеңейту, несиелік жағдайларды жақсарту, жоғары деңгейдегі пайда алу мүмкіндігі және т.б.

Туризм индустриясы МЖС шеңберінде көптеген мәселелерді тиімді шешуге болатындығын айқындады және ынтымақтастықтың әртүрлілігі осы нақты жағдайлар үшін оңтайлы нұсқаны таңдауға мүмкіндік береді.

Еуропа елдерінде МЖС кеңінен қолданылады - білім беруде, ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда және мәдени мұра объектілерінде, аумақтарды насихаттауда және т.б. Мүмкін, МЖС аясында дамытылатын туризм, Қазақстан Республикасының туристік әлеуетін арттырудың, тарихи мұралар мен табиғи ресурстардың ескерткіштерінің сақталуын қамтамасыз ететін маңызды құралға айналады.

Қазіргі кезде туризм индустриясы өзінің дамуында бірқатар күрделі құрылымдық проблемаларды бастан кешіруде. Салалық проблемалар бұрыннан таныс: бұл дамымаған туристік инфрақұрылым, оны дамыту үшін қаржылық ресурстардың жеткіліксіздігі, туристік

аймақтардың даму орталықтарынан қашықтығы, демек, соңғы туристік өнімді жасау кезінде көлік шығындарының жоғары құрамдас бөлігі деңгейі және жағдайы қазіргі туристік нарық талаптарына сәйкес келмейтін орналастыру орындарының және мәдени-сауық мақсаттарының жеткіліксіз саны. Бұл проблемалардың барлығы шетелдік қаржыландырудың көмегімен кешенді тәсіл мен дәйекті шешімді қажет етеді. Туризмге шетелдік инвестицияларды тарту үшін өте маңызды:

1) биліктің жарнама және ақпараттық қызмет саласындағы қызметі (туристік-рекреациялық әлеуетті бұқаралық ақпарат құралдарында, оның ішінде шетелдік басылымдарда және телеарналарда жариялау);

2) туризмдегі шетелдік инвестициялық бастаманы ынталандыратын прогрессивті әкімшілік және салық саясаты (туристік әлеует тұрғысынан маңызды болып табылатын инфрақұрылымдық жобаларға күрделі салымдар салу кезінде салықтық жеңілдіктер);

3) туризмдегі сау бәсекелестік ортаны қолдауға бағытталған тиімді қылмыстық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат.

Солайша, шетелдік инвестициялар бірінші кезекте туристік инфрақұрылымды дамытуға бағытталуы қажет: қолайлы жағдайларды қамтамасыз ететін қонақүйлер мен басқа орналастыру орындарының желісін құру және шетелдік қонақтардың көзқарасы бойынша қызықты туристік маршруттарды қалыптастыру. Туристік инфрақұрылым кешенің дамытудың маңыздылығын атап өту керек, ол тек орналастыру орындарын ғана емес, сонымен қатар туристік көрнекті орындарды, көлік, қоғамдық тамақтану орындарын, кәдесыйлар, байланыс және басқа да көрсеткіштерді қамтиды. Сонымен қатар, инвестициялық жобаларды жүзеге асырудың маңызды факторы - жолдар, газ және сумен жабдықтау, ағынды суларды тазарту және энергиямен жабдықтау жүйелері инфрақұрылымдарын дамыту болып табылады, оларсыз туризм индустриясын құру және дамыту мүмкін емес[3].

Қазіргі кезде Қазақстанда туризм саласындағы инвестициялық қызметті ішкі қаржыландыру үшін жеткілікті мүмкіндіктер жоқ. Елеулі инвестициялық қажеттілікті ішкі резервтер есебінен қанағаттандыру мүмкін болмағандықтан, шикізат секторына ғана емес, сонымен қатар туристік индустрияға шетелдік инвестицияларды тартуды барынша күшейту қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бүкіләлемдік туристік ұйымның ресми сайты: <https://www.unwto.org/>
2. Авдеева, Е. А. Отечественный и зарубежный опыт привлечения инвестиций в туристскую сферу на местном уровне / Е. А. Авдеева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 22 (126). — С. 132-134.
3. Усубалиева С. Иностранные инвестиции - инструмент развития туризма в Республике Казахстан, 2015.

ӘОК 338.4

COVID-19 ЖАҒДАЙЫНЫҢ ТУРИЗМГЕ ӘСЕРІ (ӘУЕ ТАСЫМАЛЫ МЫСАЛЫНДА)

Ұмбетова Аружан(Тур-41)

aruzhan_5@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
«Туризм» мамандығының 4 курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – А.Баймбетова

COVID-19 пандемиясы денсаулық дағдарысы ғана емес, сонымен қатар экономикалық, әлеуметтік және гуманитарлық дағдарыс. Пандемия өршуін тоқтату және халықтың денсаулығын қорғау жөніндегі жаһандық күш-жігердің бір бөлігі ретінде әлемдегі үкіметтер құлыптау режимдерін енгізді, шекараларды жауып, саяхатқа қатаң шектеулер